

Віталій РЮТІН,
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри
військової підготовки Національного університету цивільного
захисту України, Харків, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7242-3086>
e-mail: vitaly111971@gmail.com,

DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.67.24>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БАЗОВОЇ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація: У роботі сформульовані основні проблеми впровадження базової загальновійськової підготовки (БЗВП) у навчальний процес вищих навчальних закладів України. Сконцентровано увагу на навчально-методичні, організаційні, кадрові аспекти імплементації вимог нормативних документів БЗВП у навчальний процес вищих навчальних закладів.

Ключові слова: критична інфраструктура, базова загальновійськова підготовка, вищий навчальний заклад.

Актуальність проблеми загальновійськової підготовки громадян України дедалі стає надчутливою і надтерміною. Сьогодні Українська держава, українське суспільство, український народ виборює своє право на незалежне існування, щоденно платить кров'ю своїх громадян на фронті і в тилу. Стійкість українських воїнів на фронті ґрунтується на їх самовідданості, на любові до України і народу, на підтримці тилу: родини, суспільства, держави. Стійкість української держави базується на двох основах: стійкості сектору безпеки і оборони та стійкості тилу, зокрема тієї інфраструктури, яку у нормативно-правових документах визначено як критичну.

У процесі написання даної праці, автор здійснив аналіз нормативно-правової бази щодо захисту і стійкості критичної інфраструктури, нормативні документи щодо впровадження у вищих навчальних закладах базової загальновійськової підготовки та поставив мету:

- як зміни у системі загальновійськової підготовки громадян впливають на освітній процес вищих навчальних закладів, та як МОН та ВНЗ реагують на сучасні вимоги впровадження базової загальновійськової підготовки, надати пропозиції.

Законодавство України визначає критичну інфраструктуру як сукупність об'єктів, а самі об'єкти критичної інфраструктури як «об'єкти інфраструктури, системи, їх частини та їх сукупність, які є важливими для економіки, національної безпеки та оборони, порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам» [1]. Ми ставимо питання «Чи є освітня сфера життєво важливою?» У п.4 статті 9 Закону [1] визначено життєво важливі функції або послуги, порушення яких призводить до негативних наслідків для національної безпеки України. Серед сімнадцяти позицій ми знаходимо: «урядування та надання

найважливіших публічних (адміністративних) послуг; енергозабезпечення (у тому числі постачання теплової енергії); водопостачання та водовідведення; продовольче забезпечення; охорона здоров'я; фармацевтична промисловість; виготовлення вакцин, стає функціонування біолабораторій; інформаційні послуги; електронні комунікації; фінансові послуги; транспортне забезпечення; оборона, державна безпека; правопорядок, здійснення правосуддя, тримання під вартою; цивільний захист населення та територій, служби порятунку; космічна діяльність, космічні технології та послуги; хімічна промисловість; дослідницька діяльність» [1]. Тобто, серед такого обширного переліку немає освітніх послуг. Однак вищі навчальні заклади можуть надавати інформаційні послуги та проводити дослідницьку діяльність, а вищі військові навчальні заклади (заклади зі специфічними умовами навчання) виконують функцію оборони, державної безпеки (цивільний захист населення та територій, служби порятунку). Аналіз інших нормативно-правових документів, (а саме секторів (підсекторів) критичної інфраструктури та типів основних послуг) дозволяє визначити сектор 19 – наукові дослідження та розробки, підсектор – дослідницька інфраструктура наукових установ та закладів вищої освіти, тип основних послуг – наукова діяльність, дослідницька діяльність, надання послуг з використання наукового обладнання (у тому числі інструментів, приладів, інвентарю), що дає певні підстави відносити вищі навчальні заклади до критичної інфраструктури [2]. Однак, освітні послуги вищих навчальних закладів у документі не зазначені.

Відсутність освітніх послуг у переліку об'єктів критичної інфраструктури обґрунтовано нормативно-правовою базою. У той же час держава

вчасно реагує на критичні проблеми сектору безпеки і оборони - підготовку мобілізаційного резерву.

Постановою Кабінету міністрів України з 1 вересня 2025 року у вищих навчальних закладах всіх форм власності та закладів освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських вводиться окрема навчальна дисципліна «Базова підготовка» яка складається з теоретичної підготовки (3 кредити) та практичної підготовки (7 кредитів). Документ, чітко визначає назву, структуру (кількість кредитів), загальний порядок організації, вимоги до науково-педагогічних, педагогічних працівників які призначаються на посади для забезпечення проведення базової підготовки [3].

Але, у березні 2025 року МОН оприлюднює лист «Про запровадження базової підготовки здобувачів освіти», роз'яснення якого викликають додаткові питання [4]. Зокрема навчально-методичного характеру: на якій підставі з'являється дисципліна «Теоретична підготовка БЗВП» замість дисципліни «Базова підготовка» яка визначена постановою Кабінету міністрів України? На нашу думку, кожний освітній компонент (навчальна дисципліна) як правило має обґрунтовану, визначену сукупність видів занять (у тому числі практичних), визначені відповідні компетентності та результати навчання.

Чи не є дроблення дисципліни «Базова загальновійськова підготовка» на «Теоретичну підготовку БЗВП» і практичну підготовку БЗВП штучним? Якщо МОН вирішив перейменувати дисципліну на «Теоретичну підготовку БЗВП» а практичну частину відокремив від неї, то для чого це робиться? Чому у навчальній дисципліні (за Постановою) з 300 годин занять 234 години є практичними заняттями, а акцент робиться саме на теоретичну підготовку?

Вимоги постанови Кабінету міністрів чітко вказують, що «на посади науково-педагогічних, педагогічних працівників для забезпечення проведення базової підготовки призначаються особи, які мають відповідний рівень вищої освіти згідно із законодавством у сфері освіти та спроможні за віком і станом здоров'я якісно проводити заняття, насамперед звільнені з військової служби, ветерани війни або ветерани військової служби» [3]. Крім того, Постанова чітко і не двозначно вказує: «До проведення практичної підготовки базової підготовки залучаються науково-педагогічні, педагогічні працівники закладів освіти, в яких проводиться базова підготовка, інструкторсько-викладацький (інструкторський) склад навчальних військових частин та тренінгових центрів органів поліції» [3]. Тобто, науково-педагогічний, педагогічний працівник вищого навчального закладу залучений до викладання теоретичної частини БЗВП має продовжити викладання практичної частини дисципліни БЗВП, можливо разом з інструкторами у польових умовах навчального центру, тощо. Викладач має нести повну відповідальність за результати навчання – надані в теорії знання та втілення їх у навички і вміння здобувача в польових умовах. Але, у листі МОН з'являються нові бачення викладання

«Теоретичної частини БЗВП». Автори листа вказують: «Допускається, що окремі теми (модулі) навчальної дисципліни «Теоретична підготовка базової загальновійськової підготовки» будуть викладатися різними викладачами з урахуванням їх спеціалізації» [4]. Чи означає це, що:

1. До викладання дисципліни «Теоретична підготовка БЗВП» можуть допускатися ті, хто взагалі не має досвіду військової служби?

2. Кількість таких учасників викладання може дорівнюватися кількості окремих тем (модулів)?

3. Чи закономірно, що науково-педагогічний чи педагогічний працівник який залучений до викладання «Теоретична частина БЗВП» може не залучатися до викладання практичної частини БЗВП у польових умовах?

Таким чином, від відповіді на поставлені вище питання, ми можемо спрогнозувати дієвість, ефективність виконання Постанови - завдання державного значення. Якщо відповіді до поставлених вище питань «Так», тоді виникають обґрунтовані сумніви, у реалізації Постанови, якості отриманого результату.

Пропонуємо:

1. Відповідальним особам у вищих навчальних закладах чітко і неухильно виконувати вимоги Постанову КМУ щодо назви дисципліни, залучення науково-педагогічних та педагогічних працівників до цілісного (практичного і теоретичного) процесу отримання здобувачами військово-облікової спеціальності.

2. До викладання дисципліни залучати виключно науково-педагогічних та педагогічних працівниками з досвідом військової служби або стажем викладання не менш 20 років.

3. В процесі організації і планування НПП та ПП які викладали теоретичну частину БЗВП обов'язково залучати до проведення практичної частини БЗВП у польових умовах навчальних центрів.

Бібліографічні посилання

1. Закон України «Про критичну інфраструктуру» від 16.11.2021 р. № 1882-IX. Редакція від 22.08.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text> (дата звернення: 10.09.25).

2. Постанова КМУ «Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури» від 09.10.2020 р. № 1109. Редакція від 07.03.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.09.25).

3. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку проведення базової загальновійськової підготовки громадян України, які здобувають вищу освіту, та поліцейських» від 21 червня 2021 р. № 734. Редакція від 21.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/734-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.09.25).

4. Лист МОН №1/4893-25 від 14.03.2025. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/67d/d21/16e/67dd2116e2d5c659896218.pdf> (дата звернення: 10.09.25).

V. Rutin

Problems of organizing basic general military training in higher educational institutions.

Abstract: The publication formulates the main problems of implementing basic military training (BMT) into the educational process of higher educational institutions of Ukraine. Attention is focused on the educational, methodological, organizational, and personnel aspects of implementing the requirements of the regulatory documents of the BMT in the educational process of higher educational institutions.

Keywords: critical infrastructure, basic military training, higher education institution.

Зразок для цитування:

Рютін В. Проблемні питання організації базової загальновійськової підготовки у вищих навчальних закладах. Пропілеї права та безпеки, 2025. №6-7. С. 89-91. DOI: <https://doi.org/10.32620/pls.2025.67.24>.